

42%, а через вживання токсичних або одурманюючих речовин в 11% злочинів.

Ще однією формою віктимної поведінки жінки як жертви статевого злочин є несвідомо спровокування на злочин: флірт, добровільна згода залишатися ночувати, не уникання, а заохочення пестоців і поцілунків. Такі жінки або не усвідомлюють, до чого може призвести їхня поведінка, або неправильно оцінюють ситуацію. Іноді поведінка жінки є свідомою або несвідомою сексуальною грою, в яку втягується чоловік. Своєю поведінкою вона наче переконує чоловіка у готовності до інтимних стосунків, однак в останню мить відмовляє в цьому, що завдає чоловікові сильного емоційного удару. Якщо на цьому ситуація не завершується, настає зґвалтування, оскільки чоловік приймає відмову від статевої близькості за кокетство жінки або не хоче залишатися у психологічному програші.

Виявлені особливості форм віктимної поведінки жінки, на думку автора, повинні враховуватися як при розкритті зґвалтувань і розслідуванні кримінальних справ даної категорії, так й обов'язково при розробці заходів профілактики, перш за все, віктимологічної.

Бажливим засобом загальної віктимологічної профілактики є правове виховання. Виступаючи з лекціями і бесідами, працівники правоохоронних органів повинні звертати увагу на обставини віктимного характеру, рекомендувати бути пильнішим, додержуватися правил безпеки, критичніше ставитися до своїх вчинків, а також надавати допомогу жертвами сексуального насильства.

ВІКТИМНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ: СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ, ПРОФІЛАКТИКА

Корецька О.С., слухач 5 групи 3-В курсу ННІЗН НАВС

На даний час питання вивчення злочинів відносно неповнолітніх безумовно є актуальним. Це обумовлено тим, що проблема злочинності відносно неповнолітніх осіб набула для населення особливого значення. Ця проблема стала соціальним лихом, яке загрожує безпеці підлітків. На особистість дитини впливають різноманітні негативні чинники: кризові процеси в сім'ї, соціальна напруга в суспільстві, шкільне неблагополуччя, широкий кримінальний фон суспільного життя. Нерідко дорослі особи втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, порушуючи цим повноцінний процес виховання підлітка.

Багато галузей як українського, так і міжнародного права охороняють дітей від різноманітних неправомірних впливів. Відповідно до ст. 51 Конституції України «сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняється державою».

Згідно з принципом 2 Декларації прав дитини, неповнолітнім законом та іншими засобами повинен бути забезпечений захист і надані можливості та сприятливі умови, які дозволили б їй розвиватися фізично, розумово, морально, духовно і в соціальному відношенні здоровим і нормальним шляхом і в умовах свободи і гідності. При створенні законів з цією метою головна увага повинна приділятися саме найкращому забезпеченню інтересів дитини. Також принцип 9 цієї Декларації говорить про те, що дитина повинна бути захищена від усіх форм недбалого поводження, жорстокості та експлуатації. Генеральна Асамблея ООН проголосила дану Декларацію прав дитини з метою забезпечити щасливе дитинство і закликати батьків до дотримання прав дитини.

Допомогти дитині в складному і багатогранному процесі входження в суспільство повинні спеціалісти, але становлення цієї роботи з дітьми ще далеко від завершення, існує велика кількість невирішених проблем: проходить подальше розділення на багатих та бідних, зростає безробіття, дитяча безпритульність, погіршується становище з охороною здоров'я, освітою і наукою. Спостерігається зміщення моральних ідеалів і цінностей в сторону бездуховності, жорстокості, насильства. Збільшується кількість правопорушень відносно неповнолітніх.

Розглядаючи поняття і види віктимності можна сказати, що віктимність – це схильність суб'єкта до поведінки, яка підвищує шанси на вчинення злочину відносно нього. Дослідники, як правило, виділяють дві складові віктимності – особистісні якості індивіда і фактори навколишнього середовища.

Однією з найбільш значущих причин стійкої особистісної віктимності є насильство в сім'ї. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про охорону дитинства» держава здійснює захист дитини від усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, що їх замінюють.

С. В. Ільїна виділила два найбільш небезпечних в цьому відношенні періоди розвитку. Проведений нею порівняльний аналіз статистичних даних по внутрішньосімейному і зовнішньосімейному насильству показала, що середній вік жертв інцесту складає 6 – 7 років, тоді як середній вік потерпілих від згвалтування значно вищий – 13 – 16 років. Дошкільний і підлітковий вікові періоди є «віками ризику» щодо насильства. Жорстоке поводження або сексуальне травмування в цей період ймовірніше за все понесуть найбільш руйнівний вплив, ніж в період відносної емоційно-особистісної стабільності. Дані періоди слід враховувати під час роботи по профілактиці віктимної поведінки, а саме – звернути увагу на дані критерії віків і посилити роботу по профілактиці віктимності.

Віктимізація неповнолітнього небезпечна, оскільки порушує базові засади, на яких будується почуття безпеки і цілості: автономію, впорядкованість світу і взаємозв'язок з іншими людьми. Злочини відносно неповнолітніх наносять як психологічну, так і соціальну травми. В злочинах сексуального характеру, вчинених відносно дітей, які не досягли 16-річного віку, відбиваються на долі неповнолітнього, як правило, набагато пізніше. Жертви злочинів часто стають підозріливими стосовно незнайомих людей або навіть сусідів. Коли близькі і друзі не надають необхідної підтримки, потерпілі починають відчувати відчуження навіть до них.

Діти, потерпілі від жорстокості, складають окрему віктимологічну групу, коли жертва перетворюється на жорстокого месника. Насильство в сім'ї є великою травмою не лише для тих, відносно кого воно відбувається, але і для очевидців цього насильства, молодших за віком дітей. Відбувається «вторинна віктимізація», яка міститься в переживанні очевидцями насильства тих же психологічних наслідків, що відчуває жертва.

Застосування в сім'ї фізичного насильства майже завжди супроводжується психічним насильством – словесними образами. Наслідками фізичного насильства в сім'ї є не лише різноманітні порушення фізичного (до інвалідності) і психічного (до різного рівня розумової відсталості і психічних розладів) здоров'я, але і моральна деградація особистості. Таким чином, віктимну поведінку неповнолітнього може бути закладено його батьками, на що слід звернути увагу органи опіки і піклування та відділи міліції, які безпосередньо повинні застосувати заходи до таких батьків.

Для захисту неповнолітніх від жорстокого поводження і насильства особливого значення має знання прав і обов'язків батьків. Неналежне виконання батьківських обов'язків є першим кроком на шляху до найбільш тяжких і небезпечних форм жорстокого поводження з дитиною.

Злочини відносно неповнолітніх являють собою суспільно небезпечні посягання, які безпосередньо порушують суспільні відносини, які забезпечують нормальне фізичне, інтелектуальне і моральне виховання неповнолітніх. Чинний Кримінальний кодекс України передбачає ряд злочинів відносно неповнолітніх: підміна дитини (ст. 148), експлуатація дітей (ст. 150), використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150-1), статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155), розбещення неповнолітніх (ст. 156), злісне невиконання обов'язків по вихованню неповнолітнього (ст. 166), сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією (ч. 3 ст. 303), втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (ст. 304), схилення неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів (ст. 324) тощо. Можна спостерігати, що законодавча влада України проводить своєрідну профілактичну роботу

по попередженню злочинності відносно неповнолітніх шляхом законотворчої діяльності.

Втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність означає дії повнолітньої особи, спрямовані на те, щоб викликати у неповнолітнього бажання взяти участь у вчиненні хоча б одного конкретного злочину або отримати навички злочинної діяльності, які можуть бути застосовані згодом. Оскільки неповнолітні відносяться до слів дорослої людини в основному довірливо, злочинець використовує це в своїх цілях. Так, сказавши дитині про винагороду та про те, що за дані діяння йому нічого не буде, у неповнолітнього виникає бажання здійснити дані злочинні діяння і отримати винагороду.

Ряд статей КК України кримінальна відповідальність настає за втягнення неповнолітнього в систематичне вживання спиртних напоїв, допінгів, одурманюючих засобів, в заняття проституцією, жебрацтвом, оскільки ці явища порушують нормальний розвиток особистості підлітка, перешкоджають навчанню, розвивають паразитичні схильності. КК України також як злочин відносно неповнолітніх передбачає злісне невиконання обов'язків по вихованню неповнолітнього. Ст. 150 Сімейного кодексу України встановлює обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини. Неналежним виконанням батьківських обов'язків є першим кроком до більш тяжких і небезпечних форм жорстокого поводження і насильства.

Профілактику віктимної поведінки слід проводити як з неповнолітніми, так і з їх батьками в дитячих садках, школах та інших закладах. Мета роботи з профілактики віктимної поведінки неповнолітніх – дати розуміння про такий стиль поведінки, за якого було б максимально утруднено настання обставин, які провокують або сприяють здійсненню злочинів відносно нього. Для досягнення цієї мети слід здійснювати наступні завдання: - підвищувати обізнаність неповнолітніх про безпеку деяких видів поведінки; - навчити неповнолітніх моделі поведінки в небезпечних для них ситуаціях; - прищепити їм навички, які дозволяють уникати потрапляння до груп ризику; - понижувати рівень ризикованої і віктимної поведінки у навчальних групах, в сім'ї.

Для реалізації профілактичної роботи, спрямованої на покращення становища всіх категорій дітей і сімей з дітьми, необхідна більш тісна координація діяльності установ, служб і органів, відповідальних за вирішення актуальних проблем дитинства, за піклування про дітей та їх захист, де повинні працювати спеціалісти, які мають певні компоненти професійної готовності (цілісний стан особистості, стиль мислення, громадянська та професійна позиції, знання, уміння, навички, досвід, ставлення до роботи з неповнолітніми).

Профілактична робота повинна здійснюватись у всіх сферах життя дітей – в сім'ях, в закладах освіти (в тому числі дошкільній), в ЗМІ тощо. Такими заходами можуть бути: - тематичні заняття як спосіб

навчання неповнолітніх безпечній поведінці. Якщо такі бесіди з дітьми будуть вестися частіше, то злочини відносно них будуть вчинятися рідше. Проводити їх мають спеціалісти, які працюють з дітьми у всіх сферах життя. Внаслідок таких занять неповнолітні будуть більш довірливо відноситися як до своїх власних дітей, так і до органів правопорядку, які матимуть змогу вчасно попередити злочини проти неповнолітнього; - профілактична робота з батьками дітей, яка сприятиме зміцненню інституту сім'ї і шлюбу (благополучна сім'я менше піддається впливу неблагополучних чинників). Така робота може проводитися шляхом роздавання інформаційних матеріалів по профілактиці віктимної поведінки неповнолітніх: в дитячих садках, школах, на вулицях. Така інформація містить в собі відомості про формування безпечної поведінки неповнолітнього в місцях, де вони проводять час, починаючи з дитячого садка і закінчуючи контактами неповнолітніх з правоохоронними органами; - профілактика віктимної поведінки в ЗМІ (особливо у мережі Інтернет) – в більшості випадків на людину можна вплинути на людину, надавши йому неправдиву або ж просто іншу інформацію. При правильному підході ЗМІ можуть допомогти або навпаки нашкодити. Для досягнення поставленої мети є використання розповсюджені сьогодні соціальної реклами, яку необхідно розміщувати не лише на радіо чи телебаченні, але і у мережі Інтернет, яка набагато більш поширена серед молоді. В ЗМІ повинні бути не лише реклама проти насильства над неповнолітніми, але і серіали, фільми, програми, які сприяли б зменшенню злочинів відносно неповнолітніх. На жаль, останнім часом взаємодія правоохоронних органів із засобами масової інформації поки що здебільшого обмежуються повідомленнями про злочини.

Отже, проводячи роботу з профілактики віктимної поведінки з неповнолітніми мають дуже важливе значення для попередження злочинності відносно дітей та вчиненню злочинності ними самими. Таку роботу мають проводити спеціалісти, які мають необхідні знання, навички уміння в роботі з неповнолітніми, яких так не вистачає на сьогодні в спеціальних установах, в тому числі і у спеціалізованих установах підрозділів МВС України.

ВІКТИМНІСТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ У МЕХАНІЗМІ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Колб І.О., старший прокурор відділу прокуратури (м. Київ)

Гура О.А., старший помічник першого заступника Генерального прокурора України

У науці під віктимізацією (Ю. В. Баулін, В. І. Борисов) розуміється процес і результат перетворення особи (спільно ти) на жертву злочину. При цьому віктимізація, на переконання Д. В. Рівмана, об'єднує і